

Evaluating and Ranking the Components of Educational Leadership based on the Teachings of Islam

Amir Ali Asghari: PhD Student, Department of Educational Management, Damavand Branch, Islamic Azad University, Damavand, Iran.

Mohammad Naghi Imani*: Faculty member, Department of Educational Management, Roudehen Branch, Islamic Azad University, Roudehen, Iran.

Mahmoud Safari: Faculty member, Department of Educational Management, Damavand Branch, Islamic Azad University, Damavand, Iran.

Abstract: The aim of this study was to evaluate and rank the components of educational leadership based on the teachings of Islam. This research was applied in terms of purpose and quantitative research in terms of data collection method. The statistical population in this study was all principals and deputies of non-governmental schools in Tehran, whose number consisted of 1050 people. The sample size was selected using Cochran's formula and multi-stage cluster sampling method of 281 people. Data were collected by documentary and field methods as a researcher-made questionnaire. The validity and reliability of the instrument were evaluated and confirmed. Reliability was calculated using Cronbach's alpha and combined reliability. The values of these two coefficients for all research variables were above 0.7, which indicates the reliability of the measurement tool. The collected data were analyzed using confirmatory factor analysis and one-sample t-test with Spss-V23 and Lisrel-V8.8 software. The results showed that the situation of dimensions was slightly higher than the average. Due to the low coefficient of mean difference, it can be said that the dimensions of religiosity, self-balance and labor relations are slightly higher than average. The findings also showed that the dimensions of religiosity, self-balance and work relationship, respectively, had the highest priority, which is the first and most important dimension in educational leadership, the dimension of religiosity.

Keywords: Self-Discipline, Central Justice, Educational Leadership, Teachings of Islam.

*Corresponding author: Faculty member, Department of Educational Management, Roudehen Branch, Islamic Azad University, Roudehen, Iran

Email: imani1348@yahoo.com

مقدمه

نقش شگفت انگیز آموزش و پرورش در زندگی انسان و شکوفایی استعدادها و ارزش های والای انسانی بر هیچکس پوشیده نیست. آموزش و پرورش نه تنها میتواند در رشد اخلاقی، رفتاری و حتی جسمانی افراد مؤثر باشد، بلکه وسیله ای در جهت رفع نیازهای حقیقی و مصالح اجتماعی به شمار می آید، در واقع نقش آموزش و پرورش نه تنها در عینیت بخشیدن به زندگی مادی و معنوی فرد متوقف و محدود نمی شود بلکه تمام شوون اجتماعی او را نیز در بر می گیرد و عامل رشد و تحول اساسی جامعه می گردد. (عارف نژاد ۱۳۹۶)

آموزش و پرورش در پروراندن فرد و در بالنده کردن دانش آموزان نقش حیاتی دارد. شناسایی استعدادها و ایجاد شرایط لازم برای شکوفایی آنها در زمینه های مختلف و رشد موزون و متعادل انسان در جنبه های عقلانی، عاطفی، اجتماعی و جسمانی مسئولیت های سنگینی است که باید به انجام برساند (صفابخش، شریعتمداری، نصیری و علی آبادی ۱۳۹۲)

سازمان های آموزشی به ویژه مدارس به عنوان قالب و الگوی سایر نهادها و مؤسسه های موجود در جوامع هستند و از این رو از ارکان اصلی توسعه جوامع در زمینه های مختلف محسوب می شوند. تقریباً همه اعضای جامعه دورانی مهم از زندگی خود را در درون سازمان های آموزشی و مدرسه سپری می کنند و در بخش های دیگر زندگی نیز به صورت های مختلف تحت تأثیر عملکرد این سازمان ها قرار می گیرند. به این ترتیب سازمان های آموزشی و مدارس و عملکردشان که متأثر از عملکرد نیروی انسانی آنهاست، اهمیت و حساسیت اجتماعی بالایی دارد که کمتر سازمانی در جامعه دارای آن است. (عارف نژاد ۱۳۹۶).

امروزه آثار آموزش و پرورش را در همه عرصه های بنیادین زندگی علمی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی می توان مشاهده کرد. شدت این تاثیرها به حدی است که در هر روز دگرگونی جدیدی در زندگی حادث می شود که کمتر

شباهتی با دیروز خود دارد. به طوری که انسان برای حیات اجتماعی خود چاره ای جز تطبیق با این تغییرات به مدد آموزش ندارد. با این گستردگی تاثیر، طبیعی است هر روز نوع آموزش و پرورش و شیوه عملکرد مدارس مورد پرسش و نقد قرار گیرد و محققین وادار به شناسایی ابعاد مؤثر بر آن شوند (صفابخش و همکاران ۱۳۹۲)

هر سازمانی برای رسیدن به قله های پیشرفت و تحول و تعالی باید تن به تغییر دهد و اصلی ترین و مهم ترین نقطه ی تغییر در یک سازمان که می تواند کل آن را متحول نماید منابع انسانی آن می باشد و امروزه به اثبات رسیده است که موتور محرکه و عامل حرکت و تحول در منابع انسانی یک سازمان، مدیریت آن می باشد و در جهان امروز آنچه که مسلم است این است که برای تغییرات اساسی در یک سازمان، باید مدیران سازمان ها تبدیل به رهبرانی تأثیر گذار گردند زیرا که رهبری ظرفیت های چشمگیری برای ایجاد تغییر دارد، رهبری شامل طیف گسترده ای از انواع شیوه ها برای به حداکثر رساندن پتانسیل های سرمایه انسانی جهت نیل به اهداف سازمانی است که به نوعی موفقیت سازمانی نامیده می شود. رهبری بدین جهت بسیار مهم تلقی می شود که موفقیت یا شکست هر سازمانی منسوب به سبک رهبری فرد یا مجموعه افرادی است که فعالیت های سازمان را هدایت می کنند (دمیرسیوگلو و چودری ۲۰۲۰).

رهبری آموزشی می تواند معلمان را در ایجاد و آماده ساختن وضع بهتری جهت یادگیری دانش آموزان یاری نماید. معیار مهم و شاید مهم ترین ضابطه برای قضاوت کیفیت رهبر آموزشی این است که آیا این عمل سبب بروز و شکوفایی یا رکود خلاقیت و ابتکار است. (مارگولوس و زیگرت ۲۰۱۶). نظام آموزشی در تحول، ادامه و بقای جامعه نقش بسیار اساسی دارد و رهبری ضرورتی اجتناب ناپذیر برای اجرا و ارزشیابی برنامه های آموزشی و پرورشی است. تلاش برای سازگاری نظام های آموزشی با تغییرات پیچیده اجتماعی، لزوم برخورداری از آموزش و پرورش با کیفیت بالا برای همه و جهانی شدن تبادلات

انسانی، ایجاب می کند که مدیران مدارس و دانشگاه ها از مقام کارمند ساده و مسئول اداری خارج شده و به مهمترین عامل نوسازی سازمان آموزشی تبدیل شوند، بدین ترتیب با ایفای نقش رهبری می توانند عامل اثربخشی و موفقیت در سازمان باشند (عباس زاده ۱۳۹۰). رهبری آموزش در واقع یاری و کمک به ایجاد فرصت های بهتر برای آموختن و آموزدانند است و در آموزش و پرورش باید متناسب با ساختار آموزش و پرورش باشد (دکستر، کلمنت، موراگوئز و واتسون ۲۰۲۰).

در عصر کنونی، بسیاری از اندیشمندان بر این تاکید دارند که هر جامعه ای نیازمند به مجموعه دانشی است که متناسب با حافظه تاریخی، فرهنگی، رسم و رسوم و به طور کلی با محیط زندگی آن جامعه سازگار باشد. بر این اساس، جهان شمول بودن بسیاری از نظریه ها، نه تنها در حوزه علوم انسانی بلکه در حوزه فیزیکی و مادی نیز زیر سوال رفته است (تامجیر ریاحی، صفری و شاملی ۱۳۹۶).

با تحولاتی که امروزه در حیطه های کاری روی داده است، الگو های رهبری موجود دیگر پاسخگوی الزامات متناسب این دوره نیستند و نیاز به الگوهای رهبری مبتنی بر روابط انسانی و اخلاقی، از جمله شیوه های رهبری که در گفتمان دینی، معنوی و اسلامی وجود دارد احساس می شود. در نظام های آموزش و پرورش نیز وضع به همین منوال است و رویکرد های مدیریتی معمول کارایی خود را از دست داده اند. از این رو، اهمیت سبک های رهبری اثر بخش برای عملکرد موفقیت آمیز به صورت فزاینده ای در خلال قرن بیست و یکم مورد توجه قرار گرفته است (غلامی، شیر بیگی و حاجی زاده ۱۳۹۳).

در راستای پژوهش حاضر، تامجیر ریاحی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی به تبیین ابعاد رهبری سازمانی با استفاده از آموزه های نهج البلاغه پرداخته اند و سه مضمون فراگیر به عنوان ابعاد رهبری سازمانی شامل ابعاد اعتقادی، اخلاقی و رفتاری شناسایی و تبیین شده است. لطیفی و همکاران (۱۳۹۵) نیز در پژوهشی به شناسایی و تبیین اصول مدیریت در سیره امام حسین (ع) و دلالت های

آن برای دانش مدیریت پرداخته اند، خلأ پژوهش ها درباره عاشورا را بررسی و بعد مدیریتی و رهبری امام حسین (ع) را در سیره و زندگی آن حضرت تالحتله شهادت بازبینی کنند، در نهایت تمام مضمون های سازمان دهنده ذیل چهار مضمون فراگیر اصول ناظر به ویژگی های مدیر و رهبر، اصول ناظر به مدیریت افراد و همکاری، اصول ناظر به هدف، راهبرد و برنامه ریزی و اصول ناظر به رویارویی با محیط قرار گرفته است. از مضامین فراگیر استخراج شده از سیره امام حسین (ع) می توان دلالت هایی برای طراحی اصول علم مدیریت بر اساس منابع دینی استخراج کرد. احمدی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی به طراحی الگوی مدیریت علوی برای تربیت مدیران ارشد نظام جمهوری اسلامی ایران پرداخته اند و عنوان کردند که حاکم اسلامی، زمینه تربیت، خانواده، سازمان و مردم را فراهم کند. هر یک از این مضمون های اصلی سازمان دهنده الگو از مضمون های فرعی و عناصری جزئی تر تشکیل شده است که گسترش نظری نظام را ممکن می سازد. نورمحمدی و نیک معین (۱۳۹۴) در پژوهشی به تبیین معیارهایی جهت انتخاب و همچنین سنجش عملکرد و ارزیابی میزان شایستگی مدیران با استفاده از رهنمود های امام علی (ع) در نهج البلاغه پرداخته اند و چندین معیار را شناسایی کردند که شامل داشتن عدالت، علم و آگاهی، حسن تدبیر، آشنایی با فنون برنامه ریزی، قاطعیت، رفق و مدارا، نشاط و شادابی، شرح صدر و قانونمندی، داشتن روحیه مشورت و رایزنی، سخنوری و قدرت تفهیم، جاذبه و دافعه صحیح، فرمانبرداری از مافوق، اعتدال و میانه روی بود. از بین پژوهش های اخیر انجام شده خارجی نیز می توان به پژوهش لامبی و مک روآک (۲۰۱۹) اشاره کرد. ایشان در پژوهشی به بررسی مساله رهبری کلیدی در قرن بیست و یک با توجه به نقش مذهب در مدارس انگلیس، ویلز و ایرلند پرداخته اند و عنوان کردند که برای بهره بردن بیشتر از اخلاقیات باید رهبران آینده مدارس با دیدگاه های مذهبی تربیت شوند. شولیکخواه و همکاران (۲۰۱۹)،

مدیران و معاونین در نهایت به صورت تصادفی انتخاب شدند.

در این پژوهش برای جمع‌آوری اطلاعات از دو روش مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی استفاده شد. جهت ارزیابی ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های رهبری آموزشی بر مبنای آموزه‌های دین اسلام، از روش کتابخانه‌ای شامل مطالعه مبانی نظری استخراج آیات و روایات مرتبط و پژوهش‌های پیشین از طریق پایگاه‌های اینترنتی، پایان‌نامه‌ها، مقالات و کتب داخلی و خارجی استفاده شد. در روش میدانی که در یک بخش انجام شد، با اعمال هماهنگی‌های لازم پرسشنامه محقق ساخته در بین نمونه آماری توزیع و جمع‌آوری شد و مجموع داده‌های جمع‌آوری شده وارد سیستم شده و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. پرسشنامه دارای سه بعد دین‌مداری، تعادل نفس و روابط کاری بود. بعد دین‌مداری دارای دو مولفه دین‌داری و استمداد الهی بود که به هر کدام ده پرسش داشتند. بعد تعادل نفس دارای سه مولفه تادیب نفس، عجب‌شکنی و کرامت‌افزایی بود که به ترتیب شامل ۹، ۱۱ و ۹ پرسش بود. بعد روابط کاری دارای هفت مولفه هدایت سازمانی، مسئولیت‌پذیری، اعتماد‌سازی، تالیف قلوب، تحمل و مدارا، مشارکت و عدالت‌محوری که به ترتیب شامل ۷، ۱۰، ۱۱، ۱۰، ۷، ۹ و ۹ پرسش بودند.

به منظور تعیین روایی پرسشنامه از روایی ظاهری، محتوایی و سازه استفاده شد. در روایی ظاهری پرسشنامه‌ها قبل از توزیع توسط پژوهش‌گر، چند نفر از اعضای نمونه و برخی خبرگان حوزه و دانشگاه مورد بررسی قرار گرفت. در روایی محتوایی با کمک فرم‌های CVI و CVR و به کمک ده نفر از خبرگان و چند نفر از آزمودنی‌ها و ... محتوای پرسشنامه از نظر سؤال‌های اضافی و یا اصلاح سؤال‌ها مورد بررسی قرار گرفت. فرم CVI نشان داد که همه سؤال‌های رهبری آموزشی با رویکرد اسلامی، از نقطه‌نظر ساده بودن، واضح بودن و مربوط بودن از وضعیت مناسبی برخوردارند (میزان این ضریب برای هر یک از سؤال‌ها بالاتر از ۰,۷۹ بود)؛ هم‌چنین با

نیز در پژوهشی به بررسی نقش رهبری معنوی در مدارس با توجه به آیین‌های دینی در پرورش رفتارهای اختیاری در بین دانش‌آموزان پرداختند و نشان دادند که استفاده از رهبری معنوی آموزشی در مدارس باعث ارتقا و پرورش رفتارهای اختیاری مثبت در بین دانش‌آموزان می‌شود. در حکومت اسلامی مدارس برای فراهم آوردن زمینه‌های تعالی و شکوفایی انسان‌ها و تحقق اهداف عالی دین اسلام، به نوعی از رهبری آموزشی نیاز دارند که با ارزشها و دستورات اسلامی و مبانی اخلاقی آن پیوستگی داشته باشد و ارمان‌های اسلامی را مورد توجه قرار دهد. لذا با توجه به مباحث مطرح شده اهمیت و ضرورت بالای پژوهش حاضر مشهود است. پژوهش حاضر بر آن است تا با این مطالعه به ارزیابی و رتبه‌بندی مولفه‌های رهبری آموزشی بر مبنای آموزه‌های دین اسلام بپردازد تا شاید مسیری را برای ارتقای اصول رهبری آموزشی بر اساس آموزه‌های اسلامی در آموزش و پرورش باز نماید.

روش کار

از آنجا که پژوهش حاضر در مورد ارزیابی و رتبه‌بندی مولفه‌های رهبری آموزشی بر مبنای آموزه‌های دین اسلام می‌باشد، لذا از نظر هدف، این تحقیق کاربردی است. از نظر نوع داده‌ها، رویکرد پژوهشی حاضر کمی می‌باشد.

جامعه آماری در این پژوهش کلیه مدیران و معاونین مدارس غیردولتی شهر تهران است که تعداد آن‌ها ۱۰۵۰ نفر است (منبع: وبسایت سازمان آموزش و پرورش شهر تهران). جهت برآورد حجم نمونه مورد نیاز در بخش کمی پژوهش از فرمول کوکران استفاده شد. سپس مراحل ذیل برای تعیین حجم نمونه صورت پذیرفت و تعداد ۲۸۱ نفر انتخاب شدند. روش نمونه‌گیری پژوهش حاضر، نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای بود. بدین ترتیب که با توجه به پراکندگی جغرافیایی، ابتدا، شهر تهران به مناطق شمال، جنوب، شرق، غرب و مرکز تقسیم شد و در مرحله بعد مدارس غیردولتی در هر منطقه شناسایی شدند و

مشاهده‌پذیر بر روی متغیر پنهان متناظرش حداقل ۰,۱ بیشتر از بارهای عاملی همان متغیر مشاهده‌پذیر بر متغیرهای پنهان دیگر بود. بنابراین نتایج این دو آزمون بیانگر روایی واگرا بود.

پایایی: در این پژوهش پایایی از طریق ضریب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی محاسبه می‌شود. مقادیر این دو ضریب برای همه متغیرهای پژوهش بالای ۰/۷ به دست آمد که نشان‌دهنده پایا بودن ابزار اندازه‌گیری بود.

پایایی ابعاد مورد تأیید است زیرا آلفای کرونباخ و ضریب پایایی ترکیبی بالای ۰,۷ است و همچنین $AVE > 0.5$ است. روایی همگرا مورد تأیید است، زیرا $CR > 0.7$ ؛ $CR > AVE$ و $AVE > 0.5$ و همین‌طور روایی واگرا نیز مورد تأیید است زیرا $MSV < AVE$ و $ASV < AVE$.

برای تحلیل داده‌های پژوهش از دو بخش آمار توصیفی و استنباطی استفاده شد. به منظور توصیف آماری ویژگی‌های جمعیت شناختی از درصد، فراوانی، جدول، شکل و نمودار استفاده شد و همچنین به منظور توصیف متغیرهای پژوهش از میانگین، انحراف معیار، چولگی و کشیدگی استفاده شد. در بخش استنباطی نیز به منظور آزمون سوال‌های پژوهش از آزمون‌های معادلات ساختاری و آزمون تی تک گروهی استفاده شد.

در جدول زیر، شاخص‌های مرکزی و پراکندگی مربوط به رهبری آموزشی بر مبنای آموزه‌های دین اسلام نمایش داده شده است. لازم به ذکر است، کمینه و بیشینه هر یک از متغیرهای زیر به ترتیب ۱ و ۵ می‌باشد.

جدول ۱. مشخصه‌های آماری رهبری آموزشی بر مبنای آموزه‌های دین اسلام

Table 1. Statistical characteristics of educational leadership based on the teachings of Islam

کشدگی	چولگی	انحراف استاندارد	میانگین	مؤلفه	بعد
-۰,۱۱	-۰,۰۸	۰,۷۶	۳,۳۱	دین‌داری	دین‌مداری
-۰,۱۹	-۰,۰۴	۰,۷۸	۳,۳۴	استمداد الهی	
-۰,۲۹	۰,۱۹	۰,۸۱	۳,۱۹	تادیب نفس	
۰,۱۹	۰,۱۰	۰,۷۱	۳,۲۸	عجب‌شکنی	تعدادل نفس
۰,۴۵	۰,۰۱	۰,۷۳	۳,۲۴	کرامت‌افزایی	
۰,۱۹	-۰,۲۴	۰,۷۹	۳,۳۷	هدایت سازمانی	روابط کار

توجه به اینکه مقدار CVR برای همه سؤال‌ها بالای ۰,۶۲ به دست آمد هیچ سؤالی نیاز به حذف شدن نداشت. در مورد روایی سازه نیز از دو نوع روایی همگرا و واگرا با کمک نرم‌افزار Smart-Pls 2 استفاده شد. در بررسی روایی همگرا یافته‌ها نشان داد ضرایب معناداری تمام بارهای عاملی بزرگ‌تر از ۰,۵۸ بود (آماره تی) یعنی تمامی بارهای عاملی با اطمینان ۹۹ درصد معنادار بود؛ مقادیر تمام بارهای عاملی نیز بالای ۰,۵ بود (رابطه متغیر آشکار و پنهان)؛ میانگین واریانس استخراج شده (AVE) همه مؤلفه‌ها بالای ۰,۵ بود و همین‌طور پایایی ترکیبی همه مؤلفه‌ها بزرگ‌تر از میانگین واریانس استخراج شده آن بود؛ لذا می‌توان گفت که روایی همگرای سازه‌های مدل تأیید می‌شوند (بورگ و دامین‌گال، ۱۳۹۸). در بررسی روایی واگرا نیز از آزمون فورنل و لارکر (این آزمون روایی واگرا (تشخیصی) را در سطح متغیرهای پنهان با استفاده از ماژولی که در نرم‌افزار Smart-Pls 2 تعریف شده می‌سنجد) و آزمون بار عرضی (این آزمون روایی واگرا را در سطح متغیرهای مشاهده‌پذیر توسط ماژولی که در نرم‌افزار Smart-Pls 2 تعریف شده می‌سنجد) استفاده شد. در آزمون فورنل و لارکر یافته‌ها نشان داد، جذر میانگین واریانس استخراج شده هر متغیر پنهان بیشتر از حداکثر همبستگی آن متغیر با دیگر متغیرهای پنهان مدل بود؛ همچنین نتایج آزمون بار عرضی نشان داد، بارهای عاملی هر کدام از متغیرهای پژوهش بیشتر از بارهای عاملی مشاهده‌پذیره‌ای دیگر مدل‌های اندازه‌گیری موجود در مدل بود و از طرف دیگر بار عاملی هر متغیر

۰,۳۹	۰,۰۳	۰,۷۵	۳,۲۱	مسئولیت پذیری
۰,۵۵	-۰,۲۹	۰,۷۳	۳,۳۰	اعتماد سازی
۰,۳۷	۰,۱۷	۰,۷۵	۳,۱۱	تالیف قلوب
۰,۰۴	۰,۲۰	۰,۸۱	۳,۱۱	تحمل و مدارا
۰,۴۴	۰,۱۱	۰,۷۷	۳,۰۸	مشارکت
۰,۱۰	۰,۰۱	۰,۷۷	۳,۱۷	عدالت محوری

تأییدی، استفاده می‌شود. به این شکل که بار عاملی هر گویه با متغیر خود دارای مقدار t بالاتر از ۱,۹۶ باشد؛ در این صورت، این گویه از دقت لازم برای اندازه‌گیری آن سازه یا متغیر مکنون برخوردار است. در جداول زیر، مقادیر بار عاملی برای آیتم‌های هر متغیر مکنون آورده شده است. برآوردهای پارامتر استاندارد شده در شکل زیر نشان می‌دهد که همه شاخص‌ها از لحاظ آماری معناداری هستند و بارهای عاملی آن در سطح بالایی قرار دارند. بررسی نتایج شاخص‌های برازش حاکی از برازش مناسب مدل می‌باشد. مدل‌های ساختاری هر یک از ابعاد در حالت معناداری در ذیل قابل مشاهده می‌باشند. مدل دین‌مداری توسط ۲۰ گویه، مدل تعادل نفس توسط ۲۹ گویه و مدل روابط کار توسط ۶۳ گویه اندازه‌گیری می‌شود.

مدل دین‌مداری توسط ۲۰ گویه اندازه‌گیری می‌شود. برآوردهای پارامتر استاندارد شده در شکل زیر نشان می‌دهد که همه شاخص‌ها از لحاظ آماری معناداری هستند و بارهای عاملی آن در سطح بالایی قرار دارند. بررسی نتایج شاخص‌های برازش حاکی از برازش مناسب مدل می‌باشد. لازم به ذکر است، هر یک از شاخص‌ها براساس بار عاملی مربوط به آن رتبه‌بندی شده است؛ همچنین، مولفه‌ها براساس میانگین بارهای عاملی اولویت‌بندی شده است.

جدول بالا، مشخصه‌های آماری همچون میانگین، انحراف استاندارد، چولگی و کشیدگی را برای رهبری آموزشی بر مبنای آموزه‌های دین اسلام نشان می‌دهد. همچنین، با توجه به مقادیر چولگی و کشیدگی که در بازه‌ی معقولی برای حدس بر نرمال بودن داده‌ها قرار دارند، می‌توان فرض نرمال بودن داده‌ها را مطرح کرده و پذیرفت.

در این پژوهش موازین اخلاقی شامل اخذ رضایت آگاهانه، تضمین حریم خصوصی و رازداری رعایت شد. همچنین زمان تکمیل پرسشنامه‌ها ضمن تأکید به تکمیل تمامی سؤال‌ها، شرکت کنندگان در مورد خروج از پژوهش در هر زمان و ارائه اطلاعات فردی مختار بودند و به آنها اطمینان داده شد که اطلاعات محرمانه میماند و این امر نیز کاملاً رعایت شد. پژوهش حاضر با کد اخلاق IR.IAU.TMU.REC.1399.237 ثبت شد.

یافته‌ها

در این بخش داده‌های پژوهش با استفاده از روش‌های علمی در بخش کیفی و کمی مورد تحلیل و ارزیابی قرار می‌گیرد؛ اما قبل از تجزیه و تحلیل داده‌ها پیش پردازش داده‌ها مورد بررسی قرار گرفت.

در رابطه با رتبه بندی شاخص‌ها، مولفه‌ها و ابعاد رهبری آموزشی بر مبنای آموزه‌های دین اسلام، از مدل‌سازی معادلات ساختاری استفاده شد. در روش‌شناسی مدل معادلات ساختاری، ابتدا به ساکن لازم است تا روایی سازه مورد مطالعه قرار گرفته تا مشخص شود گویه‌های انتخاب شده برای اندازه‌گیری متغیرهای مورد نظر خود از دقت لازم برخوردار هستند. برای این منظور، از تحلیل عامل

جدول ۲. گویه‌های تایید شده دین‌مداری و تعادل نفس

Table 2. Approved items of religiosity and self-balance

اولویت	وضعیت گویه	مقدار t	بارهای عاملی	گویه	اولویت	مولفه
۵	تایید شد	۱۷,۸۹	۰,۷۶	سوال ۱	۱	دین‌داری
۶	تایید شد	۱۷,۸۰	۰,۷۶	سوال ۲		
۱۰	تایید شد	۱۴,۹۰	۰,۶۶	سوال ۳		
۹	تایید شد	۱۶,۹۷	۰,۷۳	سوال ۴		
۴	تایید شد	۱۸,۹۶	۰,۷۹	سوال ۵		
۹	تایید شد	۱۶,۳۶	۰,۷۱	سوال ۶	۲	استمداد الهی
۷	تایید شد	۱۶,۶۳	۰,۷۲	سوال ۷		
۱۰	تایید شد	۱۶,۲۴	۰,۷۱	سوال ۸		
۴	تایید شد	۱۸,۸۷	۰,۷۹	سوال ۹		
۸	تایید شد	۱۶,۵۰	۰,۷۲	سوال ۱۰		
۶	تایید شد	۱۸,۸۸	۰,۷۹	سوال ۱	۲	تادیب نفس
۸	تایید شد	۱۸,۳۱	۰,۷۷	سوال ۲		
۳	تایید شد	۱۹,۶۱	۰,۸۱	سوال ۳		
۷	تایید شد	۱۸,۸۸	۰,۷۹	سوال ۴		
۲	تایید شد	۲۰,۲۰	۰,۸۲	سوال ۵		
۸	تایید شد	۱۷,۵۱	۰,۷۴	سوال ۶	۳	عجب سنگی
۷	تایید شد	۱۷,۹۴	۰,۷۶	سوال ۷		
۳	تایید شد	۱۸,۶۶	۰,۷۸	سوال ۸		
۲	تایید شد	۱۹,۱۵	۰,۷۹	سوال ۹		
۹	تایید شد	۱۵,۶۳	۰,۶۸	سوال ۱۰		
۷	تایید شد	۱۷,۲۱	۰,۷۴	سوال ۱۱	۱	گرامت افزایی
۴	تایید شد	۱۸,۶۴	۰,۷۸	سوال ۱۲		
۳	تایید شد	۱۸,۹۴	۰,۷۹	سوال ۱۳		
۲	تایید شد	۱۹,۴۵	۰,۸۰	سوال ۱۴		
۸	تایید شد	۲۰,۰۹	۰,۷۲	سوال ۱۵		

مدل تعادل نفس توسط ۲۹ و روابط کار توسط ۶۳ گویه گویه اندازه‌گیری می‌شود. برآوردهای پارامتر استاندارد شده نشان می‌دهد که همه شاخص‌ها از لحاظ آماری معناداری هستند و بارهای عاملی آن در سطح بالایی قرار دارند. بررسی نتایج شاخص‌های برازش حاکی از برازش مناسب مدل می‌باشد. لازم به ذکر است، هر یک از شاخص‌ها براساس بار عاملی مربوط به آن رتبه‌بندی شده است؛ همچنین، مولفه‌ها براساس میانگین بارهای عاملی اولویت‌بندی شده است.

همه گویه‌ها دارای آماره t بزرگتر از ۱,۹۶ بودند؛ بنابراین، هیچ کدام از گویه‌ها از مدل حذف نمی‌شوند. در نتیجه، کار را با همه گویه‌ها (سوالات) ادامه داده و به بررسی مدل می‌پردازیم. از طرفی، بارهای عاملی، شاخصی که بیشترین بار عاملی را داشته باشد، در اندازه‌گیری متغیر مربوطه سهم بیشتری دارد و شاخصی که ضرایب کوچک‌تری داشته باشد سهم کمتری را در اندازه‌گیری سازه مربوطه ایفا می‌کند.

جدول ۳. گویه های تایید شده روابط کار

Table3. Approved items of labor relations

اولویت	مؤلفه	اولویت	گویه	بارهای عاملی	مقدار t	وضعیت گویه	اولویت
۵	هدایت سازمانی	۶	سوال ۱	۰,۷۲	۱۶,۵۸	تایید شد	۵
۴			سوال ۲	۰,۷۳	۱۶,۱۶	تایید شد	۴
۳			سوال ۳	۰,۷۴	۱۶,۵۷	تایید شد	۳
۷			سوال ۴	۰,۶۱	۱۲,۸۳	تایید شد	۷
۱	مسئولیت پذیری	۷	سوال ۵	۰,۸۱	۲۰,۰۲	تایید شد	۱
۲			سوال ۶	۰,۷۹	۱۸,۰۷	تایید شد	۲
۸			سوال ۷	۰,۶۹	۱۵,۱۶	تایید شد	۸
۴			سوال ۸	۰,۷۴	۱۶,۳۵	تایید شد	۴
۵	اعتماد سازی	۵	سوال ۹	۰,۷۴	۱۷,۲۵	تایید شد	۵
۷			سوال ۱۰	۰,۷۴	۱۶,۷۵	تایید شد	۷
۴			سوال ۱۱	۰,۷۶	۱۷,۲۲	تایید شد	۴
۱۰	تالیف قلوب	۱	سوال ۱۲	۰,۷۵	۱۷,۸۱	تایید شد	۱۰
۹			سوال ۱۳	۰,۷۷	۱۷,۵۶	تایید شد	۹
۷			سوال ۱۴	۰,۸۳	۱۹,۹۲	تایید شد	۷
۲			سوال ۱۵	۰,۸۴	۲۰,۵۰	تایید شد	۲
۱	تحمل و مدارا	۲	سوال ۱۶	۰,۸۳	۲۰,۷۴	تایید شد	۱
۲			سوال ۱۷	۰,۸۱	۱۹,۲۳	تایید شد	۲
۳			سوال ۱۸	۰,۷۶	۱۷,۵۶	تایید شد	۳
۱	مشارکت	۴	سوال ۱۹	۰,۸۶	۲۱,۸۱	تایید شد	۱
۸			سوال ۲۰	۰,۷۲	۱۸,۵۶	تایید شد	۸
۷			سوال ۲۱	۰,۷۵	۱۷,۲۰	تایید شد	۷
۸	عدالت محوری	۳	سوال ۲۲	۰,۶۸	۱۵,۴۷	تایید شد	۸
۷			سوال ۲۳	۰,۷۸	۱۸,۴۵	تایید شد	۷
۱			سوال ۲۴	۰,۸۳	۱۹,۹۶	تایید شد	۱

روابط کار است. مقدار کای اسکوتر بر درجه آزادی مدل حاضر ۲,۴۶ و مقدار RMSEA برابر ۰,۰۶۶ می باشد. برای اینکه بدانیم وضعیت موجود متغیرهای پژوهش به چه میزان است، با توجه به نرمال بودن توزیع داده ها و مقیاس فاصله ای متغیرها از آزمون t استفاده شد. لازم به ذکر است ارزش عددی برای مقایسه با آماره تی را عدد ۳ در نظر گرفتیم. نتیجه آزمون تی تک نمونه ای در جدول زیر آورده شده است.

همه گویه ها دارای آماره t بزرگتر از ۱,۹۶ بودند؛ بنابراین، هیچ کدام از گویه ها از مدل حذف نمی شوند. در نتیجه، کار را با همه گویه ها (سوالات) ادامه داده و به بررسی مدل می پردازیم. از طرفی، بارهای عاملی، شاخصی که بیشترین بار عاملی را داشته باشد، در اندازه گیری متغیر مربوطه سهم بیشتری دارد و شاخصی که ضرایب کوچک تری داشته باشد سهم کمتری را در اندازه گیری سازه مربوطه ایفا می کند. شکل زیر مربوط به مدل نهایی

جدول ۴. آزمون تی تک نمونه‌ای به منظور بررسی وضعیت موجود

Table 4. Sample t-test to check the current situation

ارزش آزمون = ۳			Sig.	مقدار تی	بعد
فاصله اطمینان ۹۵ درصد از اختلاف		اختلاف میانگین			
حد بالا	حد پایین				
۰,۴۱۳	۰,۲۴۰	۰,۳۲۷	۰,۰۰۰	۷,۴۴۰	دین‌مداری
۰,۳۱۷	۰,۱۵۱	۰,۲۳۴	۰,۰۰۰	۵,۵۴۲	تعادل نفس
۰,۲۷۷	۰,۱۱۱	۰,۱۹۴	۰,۰۰۰	۴,۶۲۳	روابط کار

موجود مدیریت که آمیخته با فرهنگ غربی است به طور کامل در کشور ما کاربرد داشته باشد و به هیچ وجه صحیح نیست که آن تئوری‌ها را به صورت مطلق و کلی به کشور خود منتقل کرد و با ترجمه ناقص و احیانا نادرست منبع اصلی ولاتین مدیریت، خود را مصرف کننده و وامدار دیگران دانست و بی هیچ پیرایش و پالایشی به کارگیری آن را توسط مدیران توصیه نمود (پیروز، شفیع و بهشتی ۱۳۸۹) درحکومت اسلامی مدارس برای فراهم آوردن زمینه‌های تعالی و شکوفایی انسان‌ها به نوعی از رهبری آموزشی نیاز دارند که آرمانهای اسلامی را مورد توجه قرار دهد و رهبری آموزشی بر اساس آموزه‌های دین اسلام می‌تواند نیاز مذکور را تامین نماید. در این پژوهش، ابعاد دین‌مداری، تعادل نفس و روابط کاری را به ترتیب به عنوان ابعاد اصلی رهبری آموزشی برمبنای آموزه‌های دین اسلام شناسایی شد. این پژوهش عنوان می‌کند که اولین و مهم‌ترین بعد در رهبری آموزشی، بعد دین‌مداری است. بعد دین‌مداری به ترتیب شامل مولفه‌های دینداری و استمداد الهی می‌شود. مولفه دین‌داری نیز به ترتیب اولویت شامل: برپایی نماز و امر به معروف و نهی از منکر، اختصاص نیکوترین وقت‌ها و بهترین ساعات شب و روز برای خود و خدا، انجام واجبات، مقدم داشتن اطاعت خدا بر دیگرکارها، ایمان، تقوی، تلاش برای برپایی دین خدا و با بکارگیری تمامی قدرت و با بهترین بیان، پرهیز از احساس همانندی با خدا، توکل و عبودیت، می‌باشد. مولفه استمداد الهی به ترتیب شامل طلب تغییر بدی‌های حال خود به خوبی صفات خدا: طلب توفیق زیر مجموعه

همان‌طور که در جدول مشاهده می‌شود، سطح معناداری در همه ابعاد کمتر از ۰,۰۵ می‌باشد؛ بنابراین، فرض صفر با ۹۵ درصد اطمینان برای این ابعاد رد و فرض پژوهش تأیید می‌شود. همچنین، با توجه به اختلاف میانگین‌ها که مقادیری مثبت هستند، چنین استنباط می‌شود که وضعیت ابعاد در حالت مطلوب می‌باشد. البته با توجه به پایین بودن ضریب اختلاف میانگین می‌توان گفت که ابعاد دین‌مداری، تعادل نفس و روابط کار کمی بالاتر از میانگین هستند.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر با هدف ارزیابی و رتبه‌بندی مولفه‌های رهبری آموزشی برمبنای آموزه‌های دین اسلام انجام پذیرفت. نتایج پژوهش نشان داد که وضعیت ابعاد کمی بالاتر از میانگین بوده است با توجه به پایین بودن ضریب اختلاف میانگین می‌توان گفت که ابعاد دین‌مداری، تعادل نفس و روابط کار کمی بالاتر از میانگین هستند. همین‌طور یافته‌ها نشان داد که به ترتیب ابعاد دین‌مداری، تعادل نفس و ارتباط کاری بالاترین اولویت را به خود اختصاص دادند که اولین و مهم‌ترین بعد در رهبری آموزشی، بعد دین‌مداری است.

در کشور ما از سبک رهبری آموزشی از نوع غربی استفاده می‌شود. این امر با توجه به فرهنگ بومی کشور ما، که دین‌دارای کارکرد اصلی در آن می‌باشد، چندان منطقی به نظر نمی‌رسد، زیرا آن مدیریت، با این فرهنگ سنخیت چندانی ندارد. از این رونمی‌توان انتظار داشت تئوری‌های

محوری به ترتیب شامل ارزشیابی دقیق، برخورد قاطع با خائن، اتمام حجت، برخورد با استبداددورزی کارکنان، رسیدگی به شکایات همکاران، پرهیز از ظلم، برپایی عدالت حق مداری و داوری به حق می شود. مولفه مشارکت به ترتیب شامل مدد گرفتن از نیروهای راغب، مشورت کردن با همکاران، دلجویی هنگام رنجش همکاران، انتقاد پذیری، دلجویی از مدیر معزول منع با مهربانی و عذر خواهی، تشکر از زیر مجموعه، قرار دادن کارمندان زیر مجموعه به کاری که دوست دارند، استقبال از آراء همکاران می شود. مولفه اعتمادسازی به ترتیب شامل پرهیز از آزار کارکنان، پرهیز از پامال کردن حقوق همکاران، تحقیق در مورد گزارش دهنده، پرهیز از قرارگرفتن در جایگاه آتھام عمل به وعده ها، امانت داری، پرهیز از دورویی، دور کردن گمان بد از خود، تحقیق در مورد گزارش، پرهیز از متهم کردن همکاران، پرهیز از گمان سوء می شود. مولفه هدایت سازمانی به ترتیب شامل حضور در میان همکاران، هدایت همکاران بر اساس حق معارفه کارکنان، ساماندهی مشارکت همکاران، تعیین شرح وظایف زیر مجموعه، بررسی رفتارهای همکاران و بررسی عملکرد همکاران می شود. مولفه مسئولیت پذیری شامل عهد دانستن آزمون الهی، دانستن مسئولیت مسئولیت، انجام کار هر روز در همان روز، مثبت اندیشی، پرهیز از سستی در کار، تلاش و اهتمام، پرهیز از عجله و شتاب در امور، امانت دانستن مسئولیت رسیدگی به تقاضای همکاران در اسرع وقت و دانش افزایی می شود.

در پژوهش حاضر به ارزیابی وضعیت موجود پرداخته شده است و مشخص شد که رهبری آموزشی از حیث ابعاد شناسایی شده در وضعیت مطلوبی قرار دارد. به نظر می رسد که سازمان آموزش و پرورش توانسته است تا حد قابل توجهی به رهبری آموزشی بپردازد و در این راه از رویکرد اسلامی و دینی به نحو مطلوبی استفاده نماید. رهبری آموزشی در آموزش و پرورش بر اساس سند تحول بنیادین تدوین می شو، و در آن برآموزه های دینی و قرآنی تاکید شده است. یافته های حاصل از پژوهش با یافته

پناه بردن به خدا از گمراه کردن دیگران طلب قابل فهم شدن کلام، طلب حکمت و الحاق به شایستگان، پناه بردن بر خدا هنگام تکبر بر همکاران طلب شرح صدر، طلب علم طلب یاری و طلب آسان شدن امور می باشد.

دومین بعد شناسایی شده، تعادل نفس می باشد که به ترتیب شامل مولفه های کرامت افزایی و تادیب نفس می باشد. مولفه کرامت افزایی به ترتیب شامل پاسخ بدی با نیکی پرهیز از شوخی مرقبت از رفتار و اعمال خود حیاء داشتن پرهیز از تمسخر یاری همکاران حفظ کرامت نفس در خود تواضع داشتن خدمت به همکاران) می شود مولفه تادیب نفس به ترتیب شامل پرهیز از شنیدن سخنان بیهوده و مضر استوار و درست سخن گفتن صحبت در مواقع لزوم رسا سخن گفتن پرهیز از نگاه به هرچه روا نیست، تادیب نفس صحبت با نرمی عادت دادن کلام به نیکویی توجه به آنچه باعث عبرت و بصیرت می شود) می باشد. مولفه عجب شکنی به ترتیب شامل (پرهیز از فخر فروشی، پرهیز از انتظار سپاسگذاری از کارمندان زیر مجموعه، پرهیز از امتیاز خواهی، پرهیز از از خود راضی بودن، ممانعت از تربیت کارکنان ستایش گو، پرهیز از خوی برتر بینی، پرهیز از استثنایی دیدن خود، پرهیز از ریاست طلبی، پرهیز از ستایش طلبی، پرهیز از بزرگ شمردن کارهای خود و پرهیز از غرور می شود.

سومین بعد به ترتیب شامل مولفه های تالیف قلوب، تحمل و مدارا، عدالت محوری، مشارکت، اعتمادسازی، هدایت سازمانی و مسئولیت پذیری می شود. مولفه تالیف قلوب به ترتیب شامل گوارایی در بخشیدن هرچیز، پنهان کردن اعمال زشت همکاران، پرهیز از منت گذاری، تبدیل بدی به صمیمیت، برقراری و آشتی در صورت اختلاف بین همکاران نیکوکاری به کارمندان، پنهان داشتن عیوب کارمندان، عطوفت به همکاران نرم خوئی با کارمندان هماهنگی با اخلاق کارکنان می شود. مولفه تحمل و مدارا شامل یاری گرفتن از صبر، تحمل سخنان تند کارمندان زیر مجموعه، شاد نشدن از کیفر کردن، پشیمان نشدن از بخشش تغافل و پرهیز از خشم می شود. مولفه عدالت

از جمله نقطه ضعف های پژوهش حاضر محدودیت جغرافیایی آن به شهر تهران بود. همچنین از جمله نقاط قوت پژوهش حاضر می توان به جامع کاربردی و بروز بودن موضوع پژوهش یعنی مولفه های رهبری آموزشی بر مبنای آموزه های دین اسلام اشاره کرد.

References

- Abbaszadeh Z. (2011). A Study of the Component of Educational Leader Behavior from Imam Khomeini's Perspective, Proceedings of the National Conference on Islamic Approach in Education Management, *Innovations and Successful Experiences of School Principals*, Tehran. [In Persian]
- Ahmadi A A, Rajabi Davani M H, Amini M T (et al). (2016) Designing an Alavi Management Model for Training Senior Managers of the Islamic Republic of Iran, *Research in Islamic Education*, Vol.24, No.32, Pp. 107-77. [In Persian]
- Arefnejad M. (2017). Identifying and prioritizing the components of school principals' competencies with emphasis on Islamic management *Journal of School Management*, Vol.5, No.1, Pp. 102-91. [In Persian]
- Demircioglu M A, Chowdhury F. (2020). Entrepreneurship in public organizations: the role of leadership behavior. *Small Business Economics*, Pp. 1-17.
- Dexter S, Clement D, Moraguez D (et al). (2020). (Inter) Active learning tools and pedagogical strategies in educational leadership preparation. *Journal of Research on Leadership Education*, Vol.15, No.3, Pp. 173-191.
- Fudari S, Alam ol-Huda J. (2011). Definition and position of educational leadership from the perspective of Islam, Proceedings of the National Conference on Islamic Approach in Education Management, *Innovations and Successful Experiences of School Principals*. [In Persian]
- Gholami Kh, Shir Beigi N, Hajizadeh S. (2014). Servant Leadership Style among School Principals: A Case Study in

های حاصل از برخی پژوهش ها همسو است. برای نمونه با پژوهش تامجیر ریاحی و همکاران (۱۳۹۶) همسویی دارد. ایشان در پژوهشی سه مضمون فراگیر به عنوان ابعاد رهبری سازمانی شامل ابعاد اعتقادی، اخلاقی و رفتاری شناسایی و تبیین شده است. شولیکخواه و همکاران (۲۰۱۹) نشان دادند که استفاده از رهبری معنوی آموزشی در مدارس سبب ارتقا و پرورش رفتارهای اختیاری مثبت در بین دانش آموزان می شود. نورمحمدی و نیک معین (۱۳۹۴) چندین معیار را شناسایی کردند که شامل داشتن عدالت، علم و آگاهی، حسن تدبیر، آشنایی با فنون برنامه ریزی، قاطعیت، رفق و مدارا، نشاط و شادابی، شرح صدور قانون مندی، داشتن روحیه مشورت و رایزنی، سخنوری و قدرت تفهیم، جاذبه و دافعه صحیح، فرمانبرداری از ما فوق، اعتدال و میانه روی بود. لامبی و مک روآک (۲۰۱۹) در پژوهشی به بررسی مساله رهبری کلیدی در قرن بیست و یک با توجه به نقش مذهب در مدارس انگلیس، ویلز و ایرلند پرداخته اند و عنوان کردند که برای بهره بردن بیشتر از اخلاقیات باید رهبران آینده مدارس با دیدگاه های مذهبی تربیت شوند.

هر یک از این مضمون های اصلی سازمان دهنده الگو از مضمون های فرعی و عناصری جزئی تر تشکیل شده است که گسترش نظری نظام را ممکن می سازد. بر اساس یافته های پژوهش حاضر می توان چند پیشنهاد ارائه داد:

۱. درسی با عنوان رهبری آموزشی اسلامی در واحدهای درسی دانشگاهی گنجانده و تدریس شود.
۲. برای دین مداری، تعالی نفس و بهبود روابط کار رهبران آموزشی، از افراد کارشناس و خبره برای سخنرانی در سازمان بهره گرفته شود.
۳. رهبران وظایف زیر مجموعه خود را تدوین کنند و خود مسئولیت این کار را بر عهده بگیرند. بدین منظور می توانند با تشکیل جلسات طوفان فکری، از مسایل آموزشی آگاه شده و شرح شغلی را بر اساس آن و با مشارکت اعضا تنظیم نمایند.

- Noor Mohammadi M R, Nik Moin J. (2015). Competency criteria of managers using the guidelines of Imam Ali (AS) in Nahj al-Balaghah. *Bi-Quarterly Journal of Islam and Management*, Vol.4, No.7, Pp. 159-139. [In Persian]
- Pirooz A A, Shafiei A, Beheshti S M. (2010) Management in Islam, *Qom Seminary and University Research Institute*. [In Persian]
- Porkarim J, Farzaneh M, Norozi M. (2016). Exploring the Professional Competencies of High School Principals: *The Results of a Mixed Method Study*. *Jsa*, Vol.4, No.1, Pp. 1-25. [In Persian]
- Safabakhsh M, Shariatmadari M, Nasiri A. (2013). A Study of the Relationship between Spiritual Leadership and Organizational Learning among Secondary School Teachers in Tehran, *Scientific-Research Quarterly of Educational Management Innovations*, Vol.9, No.1. [In Persian]
- Sholikhah Z., Wang, X., & Li, W. (2019). The role of spiritual leadership in fostering discretionary behaviors. *International Journal of Law and Management*.
- Tamjir Riahi J, Safari A, Shamli N. (2017). Explaining the Dimensions of Organizational Leadership Based on the Islamic Value System Using the Doctrine of Nahj al-Balaghah, *Islamic Management Research Quarterly*, Vol.25, No.2, Pp. 10-1. [In Persian]
- Sanandaj, Tehran, *Cultural Strategy Quarterly*. Vol.7, No.27. [In Persian]
- Haghverdi Taghanaki M. (2012) Components of Insightful Educational Leadership in Tehran, *Imam Sadegh (AS) University Press*. [In Persian]
- Latifi M, Mansouri B, Abdolhosseinzadeh M. (2016). Identifying and explaining the principles of management in the life of Imam Hussein (AS) and its reasons for management knowledge, *two scientific-research quarterly journals of Islamic Management*. Vol.24, No.3, Pp. 13-41. [In Persian]
- Lumby J, Mac Ruairc G. (2020). A key leadership issue of the twenty-first century: Religion in schools in England, Wales and the Republic of Ireland. *British Educational Research Journal*.
- Margolis J A, Ziegert J C. (2016). Vertical flow of collectivistic leadership: An examination of the cascade of visionary leadership across levels. *The Leadership Quarterly*, Vol.27, No.2, Pp. 334-348.
- Nasr A. (2017) Quantitative and qualitative research methods in educational sciences and psychology, Tehran, Samat Publishing. [In Persian]

مجله‌ی توسعه‌ی آموزش جندی‌شاپور
فصلنامه‌ی مرکز مطالعات و توسعه‌ی آموزش علوم پزشکی
سال دوازدهم، ویژه‌نامه ۱۴۰۰

ارزیابی و رتبه‌بندی مولفه‌های رهبری آموزشی بر مبنای آموزه‌های دین اسلام

امیر علی اصغری: دانشجوی دکتری، گروه مدیریت آموزشی، واحد دماوند، دانشگاه آزاد اسلامی، دماوند، ایران.
محمد نقی ایمانی*: عضو هیات علمی، گروه مدیریت آموزشی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران.
محمود صفری: عضو هیات علمی، گروه مدیریت آموزشی، واحد دماوند، دانشگاه آزاد اسلامی، دماوند، ایران.

چکیده: پژوهش حاضر با هدف ارزیابی و رتبه‌بندی مولفه‌های رهبری آموزشی بر مبنای آموزه‌های دین اسلام انجام پذیرفت. این پژوهش از لحاظ هدف، کاربردی و از حیث روش جمع‌آوری داده‌ها، جزء پژوهش‌های کمی بود. جامعه آماری در این پژوهش کلیه مدیران و معاونین مدارس غیر دولتی شهر تهران بود که تعداد آن‌ها متشکل از ۱۰۵۰ نفر بود. حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران و روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای ۲۸۱ نفر از آنها انتخاب شدند. گردآوری داده‌ها به دو روش اسنادی و میدانی به صورت پرسشنامه محقق ساخته انجام پذیرفت. روایی و پایایی ابزار مورد سنجش قرار گرفت و تایید شد. پایایی از طریق ضریب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی محاسبه شد. مقادیر این دو ضریب برای همه متغیرهای پژوهش بالای ۰/۷ به دست آمد که نشان‌دهنده پایا بودن ابزار اندازه‌گیری بود. تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده، با استفاده از تحلیل عاملی تاییدی و آزمون تی تک نمونه‌ای با نرم افزارهای *Lisrel-V8.8* و *Spss-V23* انجام شد. نتایج پژوهش نشان داد که وضعیت ابعاد کمی بالاتر از میانگین بوده است با توجه به پایین بودن ضریب اختلاف میانگین می‌توان گفت که ابعاد دین‌مداری، تعادل نفس و روابط کار کمی بالاتر از میانگین هستند. همینطور یافته‌ها نشان داد که به ترتیب ابعاد دین‌مداری، تعادل نفس و ارتباط کاری بالاترین اولویت را به خود اختصاص دادند که اولین و مهم‌ترین بعد در رهبری آموزشی، بعد دین‌مداری است.

واژگان کلیدی: تادیب نفس، عدالت محوری، رهبری آموزشی، آموزه‌های دین اسلام.

***نویسنده مسؤول:** عضو هیات علمی، گروه مدیریت آموزشی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران.

Email: imani1348@yahoo.com